

Новицький Григорій Володимирович,
головний науковий співробітник наукової
лабораторії Національної академії
Служби безпеки України, доктор
юридичних наук, професор

ЗАСТОСУВАННЯ КОМПЛЕКСНОГО ПІДХОДУ ДО ВИЯВЛЕННЯ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ УГРУПОВАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У кримінології організована злочинність розглядається як якісно відмінна форма кримінальної діяльності, що виходить за межі епізодичних злочинів, вчинених групою осіб. Її сутність полягає у створенні стійких соціальних структур, здатних до самовідтворення, внутрішньої регуляції та довготривалого функціонування.

Організоване злочинне угруповання (далі – ОЗУ) характеризується не лише наявністю кількох учасників, а й певною системою управління, дисципліною, ієрархією та спільною злочинною метою. Важливою рисою є орієнтація на систематичне отримання економічної або владної вигоди, що зумовлює проникнення ОЗУ у легальні сфери господарської та управлінської діяльності.

Соціально-правова природа ОЗУ проявляється у їх здатності підміняти або деформувати легальні соціальні інститути, встановлювати альтернативні «правила гри», впливати на процеси прийняття рішень та формувати тіньові центри влади. В умовах воєнного стану така здатність посилюється через концентрацію ресурсів і зниження прозорості управлінських процедур.

В умовах воєнного стану організовані злочинні угруповання активно інтегруються в легальні та напівлегальні сфери економіки, використовують державні ресурси, включаючи оборонні замовлення, гуманітарні програми та відновлювальні роботи, для легалізації незаконних доходів, а також створюють складні мережі корупційних і фінансових зв'язків. В умовах таких високих ризиків ефективна протидія організованим злочинностям неможлива без комплексного застосування оперативно-розшукових заходів, які поєднують традиційні методи кримінальної розвідки з сучасними технологічними інструментами, аналітикою фінансових потоків та міжвідомчою координацією.

Негласне спостереження залишається фундаментальною формою оперативно-розшукової діяльності, яка дозволяє встановлювати структуру угруповання, ієрархію ролей учасників, а також відстежувати пересування та контакти осіб, що перебувають під підозрою. В умовах воєнного стану, коли окремі території можуть бути обмежені або небезпечні для вільного пересування, фізичне спостереження доповнюється технічними та цифровими методами, такими як встановлення GPS-трекерів на транспортних засобах, використання відеоспостереження на стратегічних об'єктах та моніторинг активності в соціальних мережах і месенджерах. Такий комплексний підхід дозволяє отримувати не лише оперативну інформацію про конкретні переміщення чи зустрічі, а й аналізувати закономірності поведінки учасників угруповання, виявляти приховані маршрути постачання, склади зберігання ресурсів та взаємозв'язки між окремими членами організації. Методологічно важливо, що дані, отримані в результаті спостереження, інтегруються з інформацією про фінансові потоки та корпоративні зв'язки, що дозволяє формувати комплексну аналітичну модель діяльності ОЗУ.

Контроль комунікацій є не менш важливою складовою процесу виявлення організованих злочинних угруповань, оскільки дозволяє встановлювати канали координації та ідентифікувати центри прийняття рішень. Воєнний стан зумовлює активне використання зашифрованих комунікацій, мобільних месенджерів, електронної пошти та цифрових платформ для обміну інформацією. Традиційні методи контролю, включаючи прослуховування телефонних переговорів, перехоплення електронної кореспонденції та аналіз цифрових слідів, ефективно доповнюються автоматизованими системами збору та обробки інформації, мережевим аналізом зв'язків і платформами для візуалізації комунікаційних потоків. Використання контрольованих каналів дозволяє не лише виявляти координаторів та фінансистів угруповань, але й прогнозувати зміни у структурі їх взаємодії та можливі напрямки діяльності, що особливо важливо у динамічних умовах воєнного часу.

Не менш значущим методом є залучення конфіденційних джерел інформації, серед яких інформатори, агенти та співробітники підприємств, підконтрольних або пов'язаних із організованими злочинними угрупованнями. У період воєнного

стану ці джерела набувають підвищеної цінності, оскільки дозволяють оперативно отримувати дані про підготовку нелегальних операцій, зміну маршрутів переміщення ресурсів, участь у тендерах, оборонних замовленнях та державних програмах. Конфіденційні джерела надають інформацію про внутрішню структуру угруповань, ключові ролі учасників та механізми підтримки лояльності в організації. Методологічно важливим аспектом є систематизація, перевірка достовірності та інтеграція отриманої інформації з іншими результатами ОРД для забезпечення надійності та законності доказової бази.

Документування доказової бази є обов'язковим елементом кожного етапу ОРД. Всі результати спостережень, контролю комунікацій, інформації від конфіденційних джерел та фінансово-економічного аналізу повинні бути ретельно зафіксовані, перевірені та інтегровані в єдину систему доказів, що забезпечує можливість їх використання у судових провадженнях. Це не лише гарантує законність і пропорційність дій правоохоронних органів, але й підвищує ефективність подальшої роботи щодо прогнозування діяльності ОЗУ та запобігання повторному використанню легальних ресурсів у кримінальних цілях.

Воєнний стан надає правоохоронним органам додаткові законодавчо визначені повноваження, включаючи прискорене отримання дозволів на прослуховування та контроль електронних каналів, оперативний доступ до фінансової та економічної інформації, а також розширену координацію між силовими та фінансовими структурами для швидкого реагування на кримінальні загрози. Водночас розширення повноважень підвищує відповідальність органів, оскільки порушення прав людини, принципу пропорційності чи законності процедур може поставити під сумнів результати розслідування та негативно вплинути на міжнародний імідж держави. Тому методологічно критичною є інтеграція правових норм, процедур контролю та аналітичної роботи в єдиний комплекс протидії організованих злочинності, що дозволяє ефективно нейтралізувати діяльність ОЗУ, прогнозувати їхні дії та забезпечувати захист законних інтересів держави та громадян.

Застосування комплексного підходу, який об'єднує негласне спостереження, контроль комунікацій, конфіденційні джерела інформації та фінансово-економічний аналіз, інтегровані

за допомогою сучасних технологічних платформ, дозволяє формувати надійну доказову базу, ідентифікувати ключових учасників злочинних угруповань, встановлювати фінансові та економічні зв'язки, прогнозувати трансформацію мереж і визначати стратегічні точки нейтралізації. Такий комплексний методологічний підхід забезпечує не лише оперативну ефективність у виявленні ОЗУ, а й стратегічну здатність держави запобігати масштабному використанню фінансових, матеріальних і гуманітарних ресурсів у злочинних цілях, що особливо важливо в умовах воєнного стану, коли ризики соціальної нестабільності та корупційного проникнення є надзвичайно високими.

Отже, організована злочинність в умовах воєнного стану постає як складне системне явище, що поєднує кримінальні, економічні, управлінські та безпекові аспекти. Максимально академічний підхід до її дослідження вимагає розширеної методології, здатної охопити не лише зовнішні прояви злочинної діяльності, а й внутрішні процеси ухвалення рішень, фінансові механізми та корупційні зв'язки.

Овсянюк Дмитро Іванович,
начальник аналітичного відділу (Центру
кримінальної аналітики) Національної
академії внутрішніх справ

ІНТЕГРАЦІЯ ОСВІТИ ТА ПРАКТИКИ У СФЕРІ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ Й ОСНОВНІ НАПРЯМИ

Розвиток кримінального аналізу в Україні є необхідним елементом боротьби зі зростаючою складністю злочинності, зумовленою соціально-політичними змінами та повномасштабною збройною агресією росії [1].

Сучасна правоохоронна діяльність вимагає від працівників високого рівня професійної підготовки, яка охоплює не лише теоретичні знання, але й розвинені практичні навички. В умовах сьогодення поліцейські мають вміти оперативно аналізувати складні ситуації, адекватно реагувати на них, приймати виважені рішення в умовах дефіциту часу та психологічного навантаження, а також ефективно діяти в екстремальних умовах [2].